

Riksinventeringsart 2004

Gråhäger

Text och foto: Sten-Ove Sandell

Thomas Pettersson har gjort en sammansällning av hägers historia i Västmanland och som han välvilligt ställt till förfogande för publicering i Fåglar i Västmanland.

Gråhäger *Ardea cinerea* LINNE 1758

Utbredning

Gråhägern häckar i kolonier, ibland dock solitär, i högstammig skog vid vatten. Den förekommer tämligen allmänt i Mälardalen och sparsamt i Skogslälandet, men mycket sällsynt i Bergslagen. Häckningar i Bergslagen 1976-2001:

1990	1 par Alntorpsö, Norasjön, i Nora (FiV 22:95).
1991	1 par Älvälången i Vikar (FiV 23:87).
1994	1 par Storön, St. Aspen, i Västamfors (FiV 26:108).
1996	1 par St. Aspen i Västamfors (FiV 28:123).
1998	1 par Morskogasjön i Ramsberg (FiV 30 [2]:13).
1999	2 par Storön, St. Aspen, i Västamfors (FiV 31:98).
2001	1 par Storön, Norrmogen, i Ramsberg (FiV 33:57).
2001	1 par Åsbojön, Nora (FiV 33:57).

Ett fall av häckning i bladvass är känt, nämligen vid Storsjön i Möklinta år 1988 (FiV 20:50).

GRÅHÄGER

Antal rapporterade häckningar 1976-2003

Historik

Enligt Paul Rosenius (1937, s. 41) kan ortnamn som innehåller "häger" tyda på förekomst i äldre tid: "Gamla ortnamn, i vilka fågelnamnet häger med sannolikhet ingår 12) [12] J Sahlgren, p.1, så de båda platserna i Västmanland, Hågeravallen [Skultuna] och Hågermåns [Ramsberg], omnämnda på resp. 1300- och 1600-talen, tyda på att denna fågel ännu så långt tillbaka varit bosatt hos oss, och så högt upp i landet". Därtill kan möjligen läggas Hägersta i Munktorp. Från 1700-talet finns endast följande utsaga, omvittnande att arten var sällsynt: "Hägern som mera sällsynt, visar sig allenast vissa år vid den skogklädda stranden." Johan Fischerström 1785. Enligt en jaktjournal, förd av brukspatron Wilhelm Hisinger vid Skinnskattebergs och Baggå bruk åren 1794-1823, avskriven och publicerad senare, sköts en "häger" år 1804. Av tillgängliga litteraturuppgifter att döma tycks gråhägern ha varit relativt ovanlig även under 1800-talet. August Emil Holmgren skriver t.ex., att "uppåt landet ser man honom mera enslig, och norr om Wernmland och Westmanland torde han icke vidare finnas". Flera uppgifter i litteraturen gör gällande att arten häckade vid Hallaren i Möklinta/Sala kring år 1920. Matts Floderus skriver t.ex., "möjligen häckande vid sjön Hallaren, där sedan flera år tillbaka ex. varje sommar iakttagits, år 1917 3 ex. i augusti". Ursprunget till den uppgiften är sannolikt följande odaterade anteckning i V.N.F.'s arkiv, under tecknad av Tenow och förvarad i Västerås stadsarkiv: "Häger häckande. Iakttagen årligen vid Hallaren där jag sett den i 3 exemplar i tiden af andjakttiden 1917." Frågan är om Tenow grundade sin slutsats om häckning enbart på dessa iakttagelser, vilka mycket väl kan ha rört kringströvande, yngre fåglar, långväga ifrån. Det finns dock fler referenser om häckning på den lokalen, "Vid sjön Hallaren i Västmanland, skriver TENOW 1921, häckar häger sedan flera år'...".

Uppgiften står att finna även i Kai Curry-Lindahl 1959-63, "I Västmanland bodde hägern 1921 vid sjön Hallaren (Ragnar Tenow)". Originalreferensen har jag inte lyckats att spåra! Från tidigt 1900-tal finns i övrigt en del uppgifter om bl.a. sommarfynd, dock inga som tyder på häckning. Exempelvis var den "ärligen förekommande vid Lisjö i Sura socken, vissa år hela sommaren. Och har jag iakttagit ända till 8 st. vid samma sjö. Troligen dock ej häckande." Ur anteckningar daterade den 19 november 1924 och undertecknade Karl Alexandersson. Denna uppgift bekräftar av J. V. Ödman (i promemoria från år 1924, förvarad i Västerås stadsarkiv): "Ett flertal pläga varje år uppehålla sig vid Lisjön, Surahammar sagesman: Jägmästaren A.. En gråhäger rapporterades skjuten vid Trossön i Rytterne något av åren 1897-1902, enligt "Förteckning å vid St. Ekeby i Ryttern skjutna fåglar uppstoppade vid naturaliemagasinet Uppsala" och en annan föllades i Rammäs 1923. Det är förmodligen den senare som Matts Floderus (1925) anger som "Rammäs 1922". Arten rapporterades också från Västerås: "En fågel iakttagen hösten 1920 vid Johannisberg. Det har även på höstarna anträffats flera fåglar tillsammans vid de närliggande stränderna." liksom från Köping: "Ungfågeln av häger är skjuten här." (ur brev från konservator Edvard Råberg, Köping, odaterat, till lektor O. M. Floderus). Nästa kända uppgift dröjer ända till den 2 augusti 1940, då Hans Avelin gjorde en iakttagelse vid Asköviken. Från Hällefors noterar Nils Helger (1945): "Strykande enstaka hägrar har ock sitt tillhåll vid våra sjöar". Såväl Erik Sjöstedt (1958) som Axel Forsberg (1958) nämner att gråhägern uppträder regelbundet vid Värningen i Ervalla/Näsby respektive i landskapets nordvästra hörn, men båda konstaterar kategoriskt att arten inte häckar. Vid Asköviken var den en "årsvis strykgåsi" Bertil Wallden. Ett par fynd på 1950-talet rapporterades i särskild ordning, dels från Skinnskatteberg, dels från Lindes: "I ex.

påträffades den 15.10.1953 vid Kronöns östra udde i Västmanland" Erlend Green "Från Öskeviksby inlämnades den 20.4.1955 en ung gråhäger funnen samma dag" Ragna Edberg. De första uppgifterna om häckning i Västmanland lämnades av Bertil Wallden "Tillfälligtvis har hägern häckat på Ängsön och på Ridön samt på ett par ställen i strömsholms-trakten varav en gång i ett f.d. Fiskgusbo". Häckningar konstaterades vid Asköviken i 1958 och 1959 samt "på en ö i Mälaren nära Strömsholm" 1960. Ola

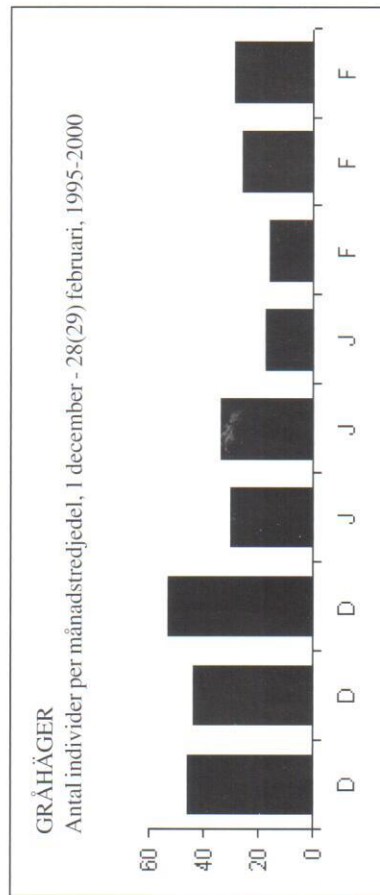
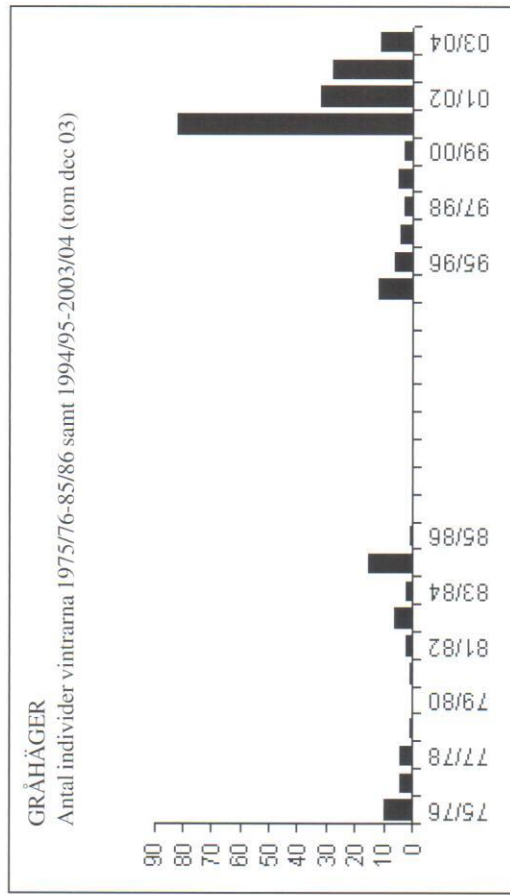
Almkvist rapporterade en missstänkt häckring i Lindes 1972 rapporterades tre solitära häckningar från Västmanland, en vardera på Skarpen i Ängsö, Ormskäri i V-Barkarö samt i Nora. Den senare avsåg sannolikt en häckning på Alntorpsö i Norasjön 1970. Emedan häckningen i Nora var av mer tillfällig art, utgjorde de båda målarpren grunden till var sin koloni, som 1975 hyste 7 respektive 8 par. Från perioden före 1976 är blott ett fåtal vinterfynd kända:

- 1965 "Kjell Lundberg: Häger vid Björnöden 7.1." (V.N.F. 1965-II-08)
 1968 "I ex. 1.2.68 Strömsholm (Gunnar Lignell)." (VF 32:227)
 1972 I ex. Asköviken 27.12 (VF 32:227; Lars Lindell 1973).
 1975 "Antalet vinterfynd av häger torde också ha ökat och vid Västerås ångkraft verk fanns under december 3 ex"; (MVOF 7 [1]:21; MVOF 7 [2]:1).
 1975 I ex Asköviken 11.1 (MVOF 7 [2]:1).
 1975 I ex Stamdalsholmarna i Ängsö 5-6.1 (Jan-Henrik Fallgren, opubl.).
 "Ängsö i jan" (MVOF 7 [2]:1).
 1975 I ex Gnien i Rammäs 20.12 (MVOF 7 [2]:1).
 1975 I ex Ståholm i Munktorp 21.12 och 25.12 (MVOF 7 [2]:1).
 1975 I ex Asköviken 28.12 (MVOF 7 [2]:1).
 1975 I ex Norrsjön i Sura 28.12 (MVOF 7 [2]:1).
 1975 I ex Västersjön i Sura "dec" (MVOF 7 [2]:1).
 1975 "I Hällefors fanns i dec 1 ex" (MVOF 7 [2]:1).

Flyttning och övervintring

Vinterfynd (december-februari) görs nästan varje år och vissa vintrar lyckas en och annan individ övervintra.

I Naturhistoriska riksmuseets samlingar finns en skinnlagd gråhäger från Västmanland, nämligen från Strömsholm i Kolbäck den 21 november 1983. Tre återfynd av i Västmanland ringmärkta boungar föreligger. En unge som märktes vid Tidö i Rytterne 1958, återfanns död i norra Tyskland 1960. Två ungar som märktes på Ormskär i Västerås-Barkarö 1974, återfanns båda döda, den ena i Polen i maj 1977, den andra vid Fyn i Danmark i februari 1979. Dessutom föreligger tre fynd i Västmanland av annorstädes märkta boungar. Två märktes i Hedesunda i Gästrikland, 1989

respektive 1992. Den förra hittades vid Arnön i Karbenning i juli 1992 medan den senare återfanns vid Skedvisjön i Västra Skedvi i december. En boung som märktes vid Skepplanda i Västergötland 5.5 1993 påträffades (kollision med bil?) vid Fäsjöhyttan i Nora 23.6 1993, d.v.s. redan 49 dagar efter märkningen. Avståndet mellan platserna är 238 km.

Rasförhållanden

Arten är företrädd av nominatrasen *A. c. cinerea*.

Thomas Pettersson

Årets sammanställning är gjord av alla Västmanländska rapporter på "Svalan".

Vinters observationer var inte så många, men från Skanssjön i Hallstahammar kom den 7 januari en rapport om en sträckande fågel. Från Kloten, Ramsberg rapporterades 3 stycken fåglar den 27 januari. Från Västerås hamnområde var det fåglar hela månaden och som mest rapporterades 4 stycken fåglar samtidigt.

I februari redovisades fåglar endast från Västerås och som mest sågs 3 stycken samtidigt.

I mars började det rapporteras flera fåglar och som mest vid samma tillfälle var det i Västerås 19 stycken den 26/3.

De flesta delar av länet hade besök av en eller flera fåglar i mars månad.

Första rapporten om besök vid ett bo rapporterades från Stora Skärplingen den 27/3.

Den 17/4 observerades de första häckningarna för året i Munktorp, Kungs Barkarö och Västerås Barkarö. Häckningar har rapporterades från följande platser:

Skylskärsgrundet, Munktorps sn.

Suggorna, Kungs Barkarö sn.

Högholmen, Västerås-Barkarö sn.

Flottgrundet, Ångsö sn.

Rögrundet, Kärbo sn.

Måsen, Rytterne sn.

Stavsholmskäret, Rytterne sn.

Stora Skärplingen, Västerås

Alntorp, Nora sn.

Långsvan, Gunnilbo sn.

Björkhyttan, Lindes sn.

Morskogsjön, Ramsbergs sn.

Oljeön, Åmänningen, Västervåla sn.

1972 års inventering gav endast 2 stycken häckningar. En vardera på Skarpen, Ångsö och på Ormskär i Västerås-Barkarö.

Antal häckande par år 2004 var 113 i 10 kolonier, samt 2 solitära häckningar.

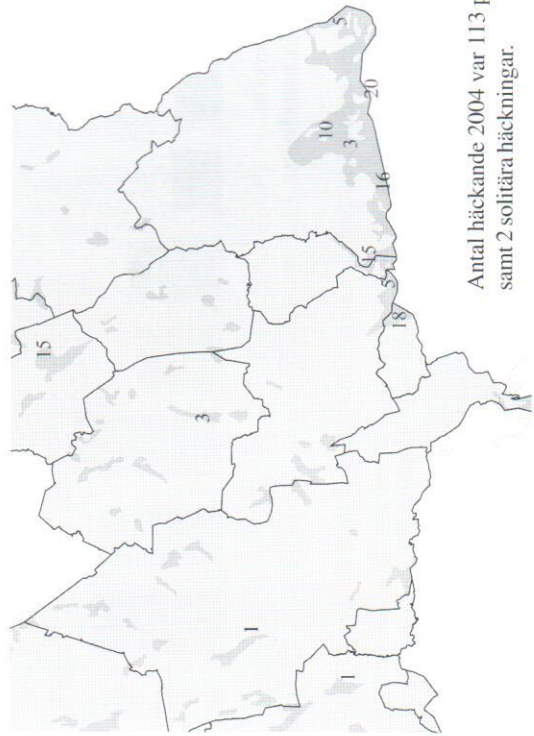
Som en jämförelse med år 1994 så har antalet lokaler ökat men antal par minskat. År 1994 var det 7 st. lokaler och c:a 135 par. Vidare så har koloniernas storlek förändrats. År 1994 var Flottgrundet, Ångsö störst med 95 par och år 2004 var det Rögrundet, Kärbo som hade flest, 20 st.par. Kolonierna var också mer jämstora år 2004. De fem största innehöll 20, 18, 16, 15 och 15 par.

Boplats	1994	2004
Rögrundet, Kärbo	28	20
Suggorna, Kungs Barkarö	0	18
Måsen, Rytterne	10	16
Stavholmsskäret, Rytterne	Liten koloni	15
Oljeön, Västervåla	17	15
Stora Skärplinge, Västerås	0	10
Skylskärsgrundet, Munktorp	0	5
Flotgrundet, Ångsö	95	5
Högholmen, V-ås-Barkarö	0	3
Långsvan, Gunnilbo	0	3
Björkhyttan, Linde	0	1
Alntorp, Nora	0	1
Långholmen, Kärbo	20	0
Lisjö, Surahammar	2	0
L. Nadden, Ramnäs	1	0
Rishagen, Fellingsbro	1	0

Antal rapportörer har varit 93 stycken (85 män och 8 kvinnor) som har lämnat rapporter, allt ifrån 1 till 43 stycken. Flitigaste rapportör har varit Markus Rehnberg med 43. Tommy Oskarsson har lämnat 31 och Thomas Pettersson 27 stycken rapporter. VOF tackar alla som har lämnat uppgifter.

Sten-Ove Sandell

Antal häckande 2004 var 113 par i 10 kolonier samt 2 solitära häckningar.

Artrally 15/1 2005

Det femte västmanländska artrallyt anordnades 15 januari i år, från att ha varit 26 lag förra året ökade det till fantastiska 46 lag i år, från elva kommuner i Västmanland. Antal skåda re uppgick till 126 stycken, härligt att så många ställer upp, och tycker att det är roligt att vara med.

Reglerna var samma som förra gången, det vill säga man fick "skåda" fåglar i en valfri västmanländsk kommun mellan klockan 00.00 till 15.00 sedan samling vid Westerkvam i Mölntorp klockan 16.00, för artgenomgång och prisutdelning. Det blev samma segrande lag denna gång, Excubitors från Västerås. Gratulerar!

Totalt observerades 88 arter, bland annat Grågås, Kungsörn, Smådopping, Gråspett, Tretålig hackspett, Nötträka.

VOF tackar alla som är med och gör detta till ett sådant bra artrally som det har blivit efter bara fem gånger, kanske är vi det största vinterrallyt?

Vi hoppas att alla som var med denna gång återkommer den 14 januari 2006. Tack ännu en gång!

Resultatet kan du hämta från VOFs hemsida

Ulf Carlsson

Gråspetten var en art som inte många lyckades hitta denna dag. Foto: Torbjörn Hegedüs